

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7832950>

Ahmadjonova Maftuna Salohiddinovna

Farg‘ona tumani, 32-sonli o‘rta ta‘lim maktabi

Annotatsiya: *ushbu maqolada O‘zbekistonda o‘tkazilgan referendumlar va referendum o‘tkazishning asosiy jihatlari nimalardan tashkil topganligi haqida so‘z boradi. 2023-yilda bo‘lib o‘tadigan referendumning xalqimiz va davlatimiz uchun ahamiyati aytib o‘tilgan.*

Kalit so‘zlar: *referendum, konstitutsiyaviy islohotlar, prezidentlik vakolatlari, konstitutsiya yangi tahrirda, ovoz berish.*

O‘zbekistonda referendum - bu fuqarolardan ma‘lum bir taklif yoki qonun loyihasini qabul qilish yoki rad etish so‘raladigan umumxalq ovoz berishdir. O‘zbekistonda Sovet Ittifoqidan mustaqillik (1991), konstitutsiyaviy islohotlar (2002, 2003 va 2020), prezidentlik vakolatlarini qayta tiklash (2016) va mahalliy hokimiyat tuzilmalaridagi o‘zgarishlar (2019) kabi mavzularda referendumlar o‘tkazildi.

Referendum muhim ahamiyatga ega, chunki u fuqarolarga davlat siyosatining muhim masalalarini hal qilishda, masalan, Yevropa Ittifoqidan chiqish yoki undan qolish-qolmasligini hal qilishda to‘g‘ridan-to‘g‘ri fikr bildirish imkoniyatini beradi. Referendum orqali fuqarolarga o‘z fikrini bildirish va o‘z ovozini eshitish imkoniyati beriladi. Bu hukumatlar va saylangan vakillarning xalq irodasiga javob berishini ta‘minlashga yordam beradi.

Umuman olganda, referendumlar O‘zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi nazorati ostida o‘tkaziladi va saylovchilarning ko‘pchilik ovozi ma‘qullagan taqdirda, yangi qonunlar qabul qilish yoki amaldagi qonunlarning ayrim qismlariga o‘zgartirishlar kiritish uchun foydalanilishi mumkin. Konstitutsiyaviy islohotlar kabi yirik masalalarda, natija sanab o‘tilishi uchun saylovchilarning ishtiroki 50 foizdan oshishi kerak.

O‘zbekistonda Yangi Konstitutsiya bo‘yicha referendum 30 aprel kuni o‘tkazilishi kutilmoqda Qonunchilik palatasi Konstitutsiyani o‘zgartirish bo‘yicha umumxalq referendumini — 30 aprel, yakshanba kuni o‘tkazishni ma‘qullagan. Tegishli qarorni 134 nafar deputat qo‘llab-quvvatladi, 2 nafari betaraf qoldi, 1 nafari esa ovoz bermadi. Avvalgi referendum bundan 21 yil avval bo‘lib o‘tgandi. Bu jarayonlar yaqinlashishi bilan kuchli xalqda bo‘layotgan jarayonlarga e‘tibor kuchayib bormoqda.

Moddalar soni amaldagi 128 tadan 155 taga, normalar soni esa 275 tadan 434 taga ko‘paymoqda. Konstitutsiya matni 65 foizga yangilangan, shuning uchun hujjat nomi «Konstitutsiyaga o‘zgartirish va qo‘shimchalar»dan «Konstitutsiya yangi tahrirdagi»ga o‘zgartirildi.

Ma'lumot o'rnida, bundan avvalgi umumxalq referendumini 2002 yilning 27 yanvarida bo'lib o'tgandi.

Bevosita demokratiyaning muhim vositasi hisoblangan referendum umumxalq ovoz berish yo'li bilan qonunlar qabul qilish va davlat ahamiyatiga molik eng muhim masalalarni hal qilish shaklidir. Referendumning saylovdan asosiy farqi — referendum o'tkazilayotganda biron bir lavozimga nomzod yoki nomzodlar ro'yxati uchun ovoz berilmaydi, balki unda muayyan masala — qonun, qonun loyihasi, konstitutsiya, konstitutsiyaga tuzatishlar, mamlakat xalqaro maqomiga taalluqli yoki ichki siyosatiga oid biror bir savol qo'yiladi. Bu xalqning va davlatning kelajagini yaxshi tomonga o'zgarishini ta'minlab bera olishi kerak.

Amaldagi O'zbekiston Konstitutsiyasida «jamiyat va davlat hayotining eng muhim masalalari xalq muhokamasiga taqdim etilishi, umumiy ovozga (referendumga) qo'yilishi» qayd etilgan. «O'zbekiston Respublikasining referendumini to'g'risida»gi qonunga ko'ra, «referendum O'zbekiston qonunlarini va boshqa qarorlarni qabul qilish maqsadlarida jamiyat va davlat hayotining eng muhim masalalari yuzasidan fuqarolarning umumxalq ovoz berishidir».

Konstitutsiyaning 127-moddasiga muvofiq, Konstitutsiyaga o'zgartirish kiritish ham «jamiyat va davlat hayotining eng muhim masalalari»dan biri hisoblanadi. Referendum to'g'risidagi qonunda ta'kidlanilishicha, O'zbekistonda referendumlarda qabul qilingan qarorlar oliy yuridik kuchga ega bo'lib, bu qarorlar «boshqacha tartib nazarda tutilgan bo'lmasa, faqat referendum yo'li bilan bekor qilinishi yoki o'zgartirilishi mumkin. Referendumda bir nechta dolzarb masalalar ko'rib chiqiladi. Natijada farovon hayot uchun muhim omillar paydo bo'ladi.

Ma'lumot uchun, yangi tahrirdagi O'zbekiston Konstitutsiyasida moddalar soni 128 tadan 155 taga, normalar esa 275 tadan 434 taga oshirilyapti — umuman olganda, konstitutsiya 65 foizga o'zgarmoqda. O'zgarishlar qatoridan prezidentlik muddatini 5 yildan 7 yilga uzaytirish, senatorlar sonini 100 nafardan 65 nafarga kamaytirish, O'zbekistonni ijtimoiy davlat deb e'lon qilish, mahalliy kengashlar va hokimlarning vakolatlarini bir-biridan ajratish kabilar o'rin olgan.

FOYDALANILGAN MANBALAR:

1. <https://www.lex.uz/>
2. <https://www.gazeta.uz/>
3. <https://www.prezident.uz/>